

ANALÝZA JUSTIČNÍCH FONDŮ ULOŽENÝCH VE STÁTNÍM OBLASTNÍM ARCHIVU V ZÁMRSKU A MOŽNOSTI JEJICH VYUŽITÍ

HELENA POCHOBRADSKÁ

1. Úvod

Justiční fondy uložené ve státních archivech nabízejí nepřehledné množství informací, které využívají studenti, historikové, publicisté, či běžní badatelé. Po několik desetiletí tyto fondy byly nezpracované a proto i málo využívané, v současné době se však situace mění k lepšímu a tak archivy nabízejí ke studiu stále více zpřístupněných archiválií.

Výstupem z badatelské činnosti však nemusejí být vždy jen konkrétní medializované kauzy, restituce nebo rehabilitace, perzekuce všeho druhu, justiční fondy obsahují mnohem širší nabídku témat, ke kterým jsou prameny ukryté v útrobách archivních depozitářů. Ve svém příspěvku se zaměřím na analýzu justičních fondů uložených v jednom ze státních oblastních archivů a představím tak kromě jiného možnosti dalšího studia a bádání. Současně se zaměřím na zvláštnosti struktury uvedených fondů a zprostředkuji zajímavé postřehy zpracovatelů. Při své analýze využiji zejména archivní pomůcky ke zpracovaným fondům a dále pak připomenu odborné články publikované k tomuto tématu.

Analýza justičních fondů bude provedena ve Státním oblastním archivu v Zámrsku při vědomí výrazné podobnosti situace i v dalších oblastních archivech. Fondy uložené v archivech okresních si zaslouží samostatné pojednání. Dle tradičního chápání do skupiny justičních fondů řadíme jak fondy soudů všeho typu, tak fondy prokuratur a zastupitelství či skupinu dalších justičních fondů, mezi které patří např. fondy státní arbitráže, advokátů, notářských komor, či trestnic. Stručně budou představeny na příkladu jejich výskytu ve zmíněném archivu.

Příspěvek si neklade ambice postihnout a detailně popsat obsah a strukturu všech níže uvedených fondů. V případě, že archivní pomůcka ve svém úvodu obsahuje zevrubný elaborát, bude na toto v příspěvku odkázáno a využity budou pouze základní informace.

2. Základní přehled

V současné době se ve Státním oblastním archivu v Zámrsku (SOA v Zámrsku) nachází 27 archivních souborů soudů o celkovém rozsahu 1 638 běžných metrů (dále bm), z toho dvě třetiny, tj. 1 070,63 bm jsou zpracované a zbývajících

568,12 bm je nezpracovaných.¹ Patří mezi ně především skupina soudů krajských (Krajský soud Hradec Králové, Krajský soud Pardubice, Krajský soud Chrudim a Krajský soud Jičín), dále pak mimořádné lidové soudy v Hradci Králové, Chrudimi a Jičíně, úřední soudy v Havlíčkově Brodě, Hradci Králové, Jičíně a Pardubicích, soudy mládeže, pojišťovací soudy, pracovní soudy či soudy lichevní a další. Poslední ze jmenovaných byly během pořádání vytříděny z fondů příslušných krajských soudů nebo získány formou přírůstku od jiných institucí. Přehledně jsou veškeré fondy soudů, včetně časového rozsahu a čísla evidenčního listu Národního archivního dědictví (dále NAD), uvedeny v následující tabulce.

Přehled archivních souborů soudů uložených ve Státním oblastním archivu v Zámrsku:²

Číslo listu NAD	Název archivního souboru a časový rozsah
42	Pojišťovací soud Jičín, 1929–1949(1950)
91	Zemský soud říšský Trutnov, 1938–1945
191	Pojišťovací soud Chrudim, 1929–1949 (1950)
203	Krajský soud Hradec Králové, 1850–2004
204	Krajský soud Chrudim, (1848)1850–1959(1967)
205	Krajský soud Jičín, (1829)1850–1949(1954)
209	Pojišťovací soud Hradec Králové, 1929–1949(1950)
828	Hornický rozhodčí soud Hradec Králové (1921)1944–1946
1060	Krajský soud Pardubice, (1873)1949–1960(1972)
1384	Mimořádný lidový soud Hradec Králové, 1945–1948
1385	Mimořádný lidový soud Chrudim, 1945–1948
1386	Mimořádný lidový soud Jičín, 1945–1948
2169	Úřední soud Hradec Králové, (1920)1941–1945
2359	Úřední soud Jičín, 1939–1945(1946)
2360	Úřední soud Havlíčkův Brod, 1939–1941(1944)
2362	Úřední soud Pardubice, (1937)1939–1945
2811	Krajský soud důchodkový Pardubice, 1949–1950
2902	Pracovní soud (odvolací) Hradec Králové, 1932–1949(1950)
2903	Pracovní soud (odvolací) Chrudim, 1932–1949
2904	Pracovní soud (odvolací) Jičín, 1933–1949
2966	Lichevní soud Hradec Králové, 1920–1924
3172	Soud mládeže Jičín, 1931–1949

1 Evidence PEvA Státního oblastního archivu v Zámrsku ze dne 14. 1. 2016.

2 Řazení podle čísel evidenčních listů Národního archivního dědictví (NAD).

Číslo listu NAD	Název archivního souboru a časový rozsah
3173	Soud mládeže Chrudim, 1931–1949
3174	Soud mládeže Hradec Králové, 1931–1949 (1950)
3800	Rozhodčí soud bratrských pokladen Trutnov, 1925–1938
4134	Lichevní soud Jičín, 1920–1924
4152	Okresní soud důchodkový Chrudim, 1935–1949 (1950)

Skupinu zastupitelství reprezentuje celkem pět fondů, a sice Státní zastupitelství Hradec Králové, Státní zastupitelství Chrudim, Státní zastupitelství Jičín, Státní zastupitelství Trutnov a Úřední zastupitelství říšské Trutnov. Z celkového množství 171, 43 běžných metrů je v současné době zpracováno 161,17, tj. 94,33%.

Přehled archivních souborů zastupitelství uložených ve Státním oblastním archivu v Zámrsku:

Číslo listu NAD	Název archivního souboru a časový rozsah
106	Státní zastupitelství říšské Trutnov, 1935–1945 (1950)
206	Státní zastupitelství Hradec Králové, 1851–1949 (1950)
207	Státní zastupitelství Chrudim, 1853–1949 (1950)
208	Státní zastupitelství Jičín, 1850–1949 (1951)
2810	Úřední zastupitelství říšské Trutnov, 1938–1945

Následuje přehled archivních souborů prokuratur, kterých je v Zámrsku uloženo celkem 7 o celkovém rozsahu 437,18 bm. Zpracováno je více jak 71 %, což představuje 309,68 bm archiválií. Fondy krajských a finančních prokuratur doplňují prokuratury dopravní včetně Základní organizace Revolučního odborového hnutí Krajské prokuratury Hradec Králové.

Číslo listu NAD	Název archivního souboru a časový rozsah
654	Krajská prokuratura Pardubice, (1948) 1949–1960
655	Krajská prokuratura Hradec Králové, 1949–1960
729	Finanční prokuratura Pardubice, (1919) 1949–1952(1961)
2876	Obvodní dopravní prokuratura Hradec Králové (1953) 1957–1960
2877	Revoluční odborové hnutí – základní organizace Krajská prokuratura Hradec Králové, 1964–1990
2946	Finanční prokuratura Hradec Králové, (1855) 1949–1952 (1956)
2963	Obvodní dopravní prokuratura Pardubice, (1956) 1957–1960 (1963)

Zcela na závěr jsou uvedeny příklady dalších justičních fondů, které tvoří speciální část toho, co může nabídnout ke studiu Státní oblastní archiv v Zámrsku. Rovněž tyto fondy budou v příspěvku stručně představeny.

Čísli listu NAD	Název archivního souboru a časový rozsah
743	Krajská státní arbitráž – Krajský národní výbor Pardubice, (1951) 1953–1960
769	Krajská státní arbitráž – Krajský národní výbor Hradec Králové, 1951–1960
2232	Notářská komora Hradec Králové, (1852) 1871–1896
3650	Spolek notářů československých, odbor Hradec Králové, 1945–1948
3652	Krajský sbor notářský Hradec Králové, 1949–1951 (1952)
774	Krajské sdružení advokátů Hradec Králové I (1948) 1949–1952
118	Trestnice Valdice, (1740) 1858–1951 (1957)
924	Zemská donucovací pracovna Pardubice, 1891–1951
3651	Advokátní poradny Hradec Králové, Jičín, Rychnov nad Kněžnou, (1949) 1951–1960 (1965)

Kmenovými a bezesporu nejvýznamnějšími fondy jsou fondy krajských soudů a mimořádných lidových soudů, které se těší vedle fondů prokuratur mimořádnému zájmu badatelů.

3. Soudy řádné

3.1. Krajské soudy

3.1.1. Krajský soud Hradec Králové

Archivní fond Krajský soud Hradec Králové o rozsahu 313,70 bm tvoří 963 knih, 1 kartotéka a 2366 kartonů spisů. V souladu s archivní metodikou se člení na vlastní soudní agendu, agendu pozemkových knih a agendu firemní z let 1850–1949 s přesahem do roku 1967 (presidiální spisy týkající se osobních věcí zaměstnanců soudů). Poslední verze archivní pomůcky – dílčí inventář byla dokončena v roce 2015.³

Písemnosti Krajského soudu Hradec Králové byly do archivu předávány postupně od roku 1950 jednak ze spisovny Krajského soudu Hradec Králové, jednak z bývalého Státního archivu Kuks a jednak přesunem z jiných archivních fondů během jejich pořádání.⁴

Archivní fond je rozčleněn do tří základních celků: I. Vlastní soudní agenda, II. Agenda pozemkových knih a III. Agenda firemní. Vlastní soudní agenda se pak dělí na čtyři kapitoly dle manipulačních období, ve kterých jsou samostatně uspořádány úřední knihy, spisový materiál a účetní knihy.

3 Nešpor, Stanislav – Skopalová, Marie: Krajský soud Hradec Králové 1850–1949(1967), dílčí inventář I. a II. díl, SOA v Zámrsku 2015.

4 Např. z fondu Mimořádný lidový soud Hradec Králové, Krajský soud Jičín, Státní zastupitelství Hradec Králové.

Obsahem vlastní soudní agendy jsou spisy presidiální, které vypovídají o vnitřní organizaci a chodu soudních úřadů a jsou dokladem fungování jak justiční, tak vězeňské správy, a dále pak spisy civilní, spisy trestní a vězeňské knihy.⁵ Agenda pozemkových knih obsahuje pouze sbírku listin z let 1898–1945 a index⁶ k těmto seznamům, vlastní listiny však ve fondu dochovány nejsou. Kromě toho se dochovaly pouze tři knihovní deníky z let 1872–1897.⁷ Z agendy firemní je možné připomenout dvě samostatné řady firemních rejstříků, dále pak firemní spisy obsažené ve 383 kartonech a na konec i přílohy k firemním spisům, firemní deníky a spisy k firemním deníkům.⁸

3.1.2. Krajský soud Chrudim

Krajský soud Chrudim prodělal zajímavý vývoj nejen jako původce archiválií, ale rovněž jako archivní soubor. První část fondu převzal tehdejší Krajský archiv Pardubického kraje v Novém Studenci v roce 1950 od bývalého Archivu ministerstva vnitra v Praze. Jednalo se o 214 fascikulů a 363 pomocných knih. Postupně pak byl fond kompletován přírůstky přejímanými na základě archivních revizí v 50. letech dvacátého století ve spisovně Okresního soudu v Chrudimi, kde byla uložena registratura bývalého Krajského soudu Chrudim. Na podzim roku 1962 byl fond přestěhován do Zámrsku. Další přírůstky pak následovaly až v 90. letech, kdy byly předány knihy a spisy z Okresního soudu v Chrudimi včetně rejstříků a seznamů. Obzvláště cenný byl přírůstek z roku 1990 z Krajského soudu v Hradci Králové, kde se nacházely rejstříky k firemní agendě Krajského soudu Chrudim včetně Seznamů listin, Seznamů jmen pro rejstřík společenstev a 6 balíků stanov (společenských smluv). Jejich cesta do Zámrsku však byla složitá – část spisů firem, které ukončily činnost před rokem 1949, byla předána ještě v době jejich vedení u Krajského soudu Chrudim, ostatní však byly předány na Krajský soud Pardubice a po jeho zrušení v roce 1960 byly uloženy u Okresního soudu v Hradci Králové. Teprve odtud se pak dostaly do SOA v Zámrsku. Nejrozsáhlejší přírůstek z roku 1991 představoval 22 bm spisů a rejstříků bohaté škály signatur.⁹ V roce 1998 byly z fondu vyčleněny spisy soudu mládeže a později též mimořádného lidového soudu.

Při důkladnějším rozboru dochovaných spisových značek je zvláště nápadný mizivý zlomek občanských sporů z konkursů vůči písemnostem dochovaným v ostatních skupinách registratury. Je důvodná domněnka, že byly vyrazeny ke zničení ještě před vydáním směrnice č. 217/1896 ř. z., o revizi skartací ze soud-

5 Podrobněji viz Úvod k inventáři Nešpor, Stanislav – Skopalová, Marie: Krajský soud Hradec Králové 1850–1949(1967), dílčí inventář I. a II. díl, SOA v Zámrsku 2015, s. 36–39.

6 Tamtéž.

7 Tamtéž.

8 Tamtéž, s 31.

9 Pochobradská, Helena: Krajský soud Chrudim (1848)1850–1949(1967), inventář, díl I. SOA v Zámrsku 1994, s. I–XXI.

ních spisoven bývalým archivem místodržitelství. Ztráta těchto spisových skupin je závažným nedostatkem pro využití fondu, neboť tyto bývají obvyklým pramenem pro hospodářské dějiny. Částečně jej však nahrazují dochované spisy obchodního senátu. Na druhou stranu jsou ve fondu téměř kompletní spisy presidiální, které podávají ucelený obraz struktury a vývoje justiční správy ve 2. polovině 19. a počátkem 20. století v Chrudimském kraji. Pozůstalostní spisy mohou posloužit jako základ pro studium hospodářského a sociálního postavení jednotlivců i celých skupin obyvatel v regionu. K politickým dějinám se nachází nejvíce podkladů v trestních spisech, ke kterým je vypracován katalog a jsou tak pro badatele zpřístupněny v celé šíři. Smutnou kapitolou obsahu fondu jsou spisy signatury T a M (záležitosti ediktační), které vypovídají o tragédii lidských osudů za světové války. Přinášejí svědectví nejen o množství vojáků z regionu východních Čech padlých na nejrůznějších frontách světové války, ale vypovídají rovněž o jejich profesním a věkovém složení. Dochovala se i četná zahraniční korespondence přímo z fronty.

Významným přínosem při konečném zpracování fondu bylo důsledné vřazení firemních spisů a sestavení rozšířeného inventáře, což rozšířilo další možnosti využití fondu pro studium regionálních hospodářských dějin. Některé spisy se, bohužel, nedochovaly, některé musely být skartovány pro značné poškození plísni ještě v období před převzetím do archivu v Zámrsku. Přitom se jednalo o cenné materiály z hlediska badatelského, neboť byly využívány především během vyřizování restitučních nároků.

Archivní pomůcka Krajského soudu Chrudim byla v roce 2014 digitalizována.

Kromě výše uvedeného zpracování byla v SOA v Zámrsku vyhotovena k archivnímu fondu ještě jedna pomůcka, a sice dílčí inventář Krajský soud Chrudim I. 1920–1949(1951).¹⁰ V této pomůcce jsou inventarizovány knihy a spisy Věznice Krajského soudu Chrudim. Fond tvoří základní knihy vězňů, kniha lékařských posudků, kniha rozkazů, protokoly vyšetřovanců a trestanců, osob vazebně zajištěných a mladistvých trestanců z let 1926–1949(1951) a rovněž indexy vyšetřovanců a trestanců z let 1920–1951. Vlastní spisy obsahují korespondenci z let 1939–1946, osobní spisy vězňů, mladistvých vězňů, osob odsouzených Mimořádným lidovým soudem v Chrudimi, písemnosti týkající se běžného chodu věznice a organizační spisy související se samotným výkonem trestu ve věznicí. Spisový materiál věznice krajského soudu před rokem 1920 je součástí Krajského soudu Chrudim (viz archivní pomůcku výše).¹¹

3.1.3. Krajský soud Jičín

Archivní soubor Krajského soudu Jičín v časovém rozsahu (1829)1850–1949(1954) tvoří 353,50 bm archiválií a celá jeho agenda je přehledně rozdělena do čtyř základních

10 Dubová, Zuzana – Kuba, Jiří: Krajský soud Chrudim I. 1920–1949(1951), dílčí inventář, SOA v Zámrsku, 2007.

11 Tamtéž, s. VII.

částí: I. Vlastní soudní agenda, II. Agenda pozemkových knih, III. Agenda firemní a IV. Osobní spisy zaměstnanců. Archivní pomůcka byla dokončena v roce 2014.¹²

Co se týká okolností předávání písemností Krajského soudu Jičín do SOA v Zámrsku i v tomto případě se jedná o dlouhý a složitý proces. Postupně byly předávány od roku 1950 v podstatě až do roku 2011, kdy byly převzaty archiválie ze Státního okresního archivu Jičín, což do jisté míry zkomplikovalo dokončení inventarizačních prací.¹³

Po prvních přírůstcích v letech 1954 a 1957 následovaly významné přejímky v roce 1961 ze spisovny Okresního soudu Jičín a 1966, když mezitím byla zaznamenána rozsáhlá skartace v roce 1954. Přírůstky sice pokračovaly i v 80. a 90. letech dvacátého století, ale nebyly zdaleka již tak rozsáhlé. V polovině roku 2006 byly zahájeny pořádací práce, přičemž souběžně byly přejímány další písemnosti a to až do roku 2011. Pořádací a inventarizační práce byly dokončeny až na podzim roku 2013.¹⁴

Vzhledem k tomu, že velmi podrobný a erudovaný rozbor obsahu archivního fondu zpracovala autorka inventáře v úvodu archivní pomůcky,¹⁵ pokusím se vybrat z rozsáhlé stati pouze to nejdůležitější. Archivní soubor obsahuje jak písemnosti řádného soudnictví, tak odkazy na písemnosti mimořádných soudů, které byly během pořádání vytríděny do samostatných archivních fondů. Takto jsou mezi presidiálními spisy z let 1919–1923 uloženy písemnosti týkající se zřízení, fungování a jmenovitě složení Lichevního soudu Jičín a podřízených lichevních soudů při okresních soudech. Ze třetího a čtvrtého manipulačního období pocházejí doklady o zřizování živnostenských a pracovních soudů, nacházejí se zde rovněž údaje o rozhodčích soudech sociálního pojištění a personálním složení rozhodčích soudů nemocenských a zemědělských pojišťoven. Cenný zdroj představují výkazy o činnosti výše uvedených soudů, podobně jako výkazy o činnosti soudu mládeže. „Zvláštní zmínku zasluhuje poměrně obsáhlá složka věnovaná personálnímu složení mimořádných lidových soudů v obvodu Krajského soudu Jičín v roce 1945 s konkrétními údaji (Pres 26).“¹⁶

Z písemností vlastní soudní agendy je možné upozornit zejména na spisy presidiální, které přinášejí bohatý zdroj informací o vnitřní organizaci soudu. Po obsahové stránce si zaslouží zvláštní pozornost především skupiny presidiálních písemností, které vedl Krajský soud Jičín nad rámec předepsaného tematického členění,

12 Skopalová, Marie: Krajský soud Jičín (1829)1850–1949(1954), inventář, I. a II. díl, SOA v Zámrsku, 2014.

13 Z důvodu dodatečného nalezení některých spisů bylo potřeba je dodatečně zařadit do již zpracované části (Podrobně viz Skopalová, Marie: Krajský soud Jičín (1829)1850–1949(1954), inventář, I. a II. díl, SOA v Zámrsku 2014, s. 30–33.

14 Tamtéž, s. 33.

15 Skopalová, Marie: Krajský soud Jičín (1829)1850–1949(1954), inventář I. a II. díl, SOA v Zámrsku 2014, s. 40–46.

16 Tamtéž, s. 40.

případně písemnosti provozně technického rázu vztahující se k budovám krajského a okresních soudů.

Ze spisů civilního soudnictví je třeba poukázat na několik zvláštností, jako např. dochování dvou skupin obsahově odlišných písemností se stejnou signaturou E,¹⁷ případně na posuny ve značení spisů signaturami v průběhu manipulačních období.

Spisy trestní jsou dochovány od roku 1852 s tím, že závažné nebo zajímavé případy jsou v inventárním seznamu jednotlivě rozepsány. Jak však uvádí sama autorka inventáře: „Mezi naprosto nevhodné pomůcky pro nalezení správné signatury spisu patří podací protokoly a indexy, které na hlavní spisovou značku ve většině případů vůbec neodkazují. Zmiňují obvykle pouze celou řadu dílčích signatur, popř. spisovou značku pomocnou, podle ní však spisy ve fondu řazeny nejsou a tudíž je najít nelze.“¹⁸

Stejně jako v případě Krajského soudu Hradec Králové, jsou mezi úředními knihami zařazeny i vězeňské knihy (protokoly vězňů, popř. knihy popisů vězňů s indexy, protokoly trestanců s indexy, kniha proseb a stížností potrestaných).¹⁹ Další nepřehlédnutelnou součástí archivního fondu je agenda pozemkových knih, která obsahuje jak Sbíрку listin z let 1872–1929 (celkem 108 knih),²⁰ tak knihovni deníky z let 1872–1936, které představují základní pomůcku pro vyhledávání listin. Agenda firemní obsahuje dvě samostatné řady firemních rejstříků (rejstříky obchodní a rejstříky společenstevní), a dále pak firemní spisy uložené v celkem 246 kartonech. Fond v této agendě obsahuje rovněž přílohy k firemním spisům, firemní deníky a spisy k firemním deníkům.

O výskytu osobních spisů zaměstnanců ve fondu již bylo řečeno výše. První skupina z let 1850–1923 se sice týká pouze písmene N, zato druhá, pocházející z let 1925–1948(1953) je podstatně rozsáhlejší a v 51 kartonech se nacházejí osobní spisy a výkazy zaměstnanců krajského a podřízených okresních soudů, a to nejen soudců, právních praktikantů, auskultantů, soudních oficiálů, zřizenců, ale i dozorců vězňů a příslušníků vězeňské stráže.²¹

3.1.4. Krajský soud Pardubice

Z představených archivních souborů krajských soudů je nejmenšího rozsahu a to jak v běžných letech, tak časovém rozmezí. Krajský soud Pardubice obsahuje 10,52 bm zpracovaných archiválií z let (1873) 1949–1960. Tento fond byl, bo-

17 Tamtéž, s. 41.

18 Tamtéž, s. 42.

19 Tamtéž, s. 43.

20 Obsahem sbírky listin jsou smlouvy tržové, pachtovní či dlužní, smlouvy svatební, manželské nebo např. smlouvy o vdovském zajištění, smlouvy dědické, darovací nebo protokoly o poslední vůli. Přílohy mohou být i křestní, oddací a úmrtní listy, snímky z katastrálních map, výpisy z firemních rejstříků, soudní rozhodnutí aj.

21 Skopalová, Marie: Krajský soud Jičín (1829)1850–1949(1954), inventář I. a II.díl, SOA v Zámrsku 2014, s. 46.

hužel, postižen rozsáhlou skartací ještě před předáním do SOA v Zámrsku,²² a tak se ze spisů trestních dochovaly pouze spisy se signaturou Tk z let 1951 až 1952, 28 spisů trestních spisů mladistvých se signaturou Mlo z roku 1950, a dále spisy se žádostmi o milost či podmíněčné propuštění, kterým však vzhledem k závažnosti trestních činů nebylo ve většině případů vyhověno. Dochované spisy obsahují trestné činy především charakteru sabotáží, útoků proti režimu či představitelům „lidově demokratického“ zřízení nastoleného po Únoru 1948. Tyto spisy mohou vzhledem ke své torzovitosti posloužit pouze pro ilustraci charakteru trestných činů z let 1951–1952.

Pozornosti badatelů by však rozhodně neměly uniknout spisy firemní, které byly v letech 1949–1960 vedeny u Okresního (lidového) soudu v Pardubicích, a které mohou posloužit zejména jako významný pramen pro studium regionálních hospodářských dějin. Firemní spisy byly v této době vedeny pod signaturami Pn, Pk, Dz, Dp, Db, Do, Sa a N. U soudu v Pardubicích se takto dochovaly spisy lesních družstev, rolnických či občanských zálož, komunálních podniků nebo spotřebních a výrobních družstev Jednota. Firemní spisy jsou zpracovány formou prohloubeného inventáře.

Archivní soubor byl uspořádán již v roce 1993 a je přístupný badatelské veřejnosti.²³

3.2. Zemský soud (Landgericht) Trutnov

Zemský soud úřední Trutnov je největším archivním fondem okupační justiční správy uloženým ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Obsahuje 22, 3 bm zpracovaných archiválií z let 1938–1945. Je opatřen dvěma archivními pomůckami²⁴ vyhotovenými v letech 1961 a 1965. Poměrně dochované spisy justiční správy podávají zevrubnou informaci o organizaci soudnictví na okupované části území tehdejšího Východočeského kraje, a současně jsou i dokladem zvláštností nacistického pojetí práva a jeho výkonu.²⁵ Archivní fond vypovídá nejen o projevech říšského práva, ale též o boji proti tzv. klikám mládeže, které si osvojovaly anglické ideály, chování a řeč, čímž se pasivně stavěly vůči Hitlerjugend.²⁶ Další neocenitelnou součástí fondu jsou osobní spisy trutnovských nacistů, z nichž

22 Cca 70 balíků trestních spisů signatury To a Nt z let 1949–1960 a 100 balíků občanskoprávních spisů RII, Co, OK, Nc a Spp bylo skartováno v roce 1976 (Spr. 2386/76.)

23 Pochobradská, Helena: Krajský soud Pardubice (1873)1949–1960, inventář, SOA v Zámrsku, 1993, s. VII–XI.

24 Letocha, Josef – Zahrádka, František: Archivní pomůcky č. 150 a č. 483, SOA v Zámrsku 1961, 1965.

25 Fond obsahuje např. informace z důvěrných služebních porad v ministerstvu justice v Berlíně v květnu 1942, které dokládají přímé zásahy Hitlera do řízení a rozsudků soudu (podrobněji viz Letocha Josef, Zahrádka František, Zemský soud v Trutnově 1938–1945, inventář, SOA v Zámrsku 1961, s. IX–X.)

26 Tyto „kliky“ se dělily na tři druhy dle svého zaměření: a) kriminálně – sociální, b) politicko-opoziční a c) liberální. Viz: Zahrádka, František: Zemský soud (Landgericht) Trutnov 1938–1945, výběrové rejstříky, SOA v Zámrsku 1965, s. IV–V.

mnozí již v období předmnichovské republiky pracovali ve zjevně státu nepřátelských organizacích. Bez zajímavosti není ani významný rozdíl mezi strukturou tehdejších „našich“ krajských soudů a německých zemských, jež měly jinak funkci obdobnou, a sice v tom, že jejich součástí nejsou spisy trestní. Ty byly ukládány v registraturách státního zastupitelství, jež bylo zřízeno u každého zemského soudu.²⁷

Výběrové rejstříky (věcný, místní a osobní) byly k fondu zpracovány v roce 1965.

3.3. Úřední soudy

Úřední soudy (Amtsgericht) fungovaly v letech 1939 až 1945. V SOA v Zámrsku se nacházejí celkem čtyři převážně zpracované fondy zpřístupněné archivními pomůckami.

Agenda úředních soudů se členila na všeobecné záležitosti, které byly vedeny ve všeobecném rejstříku AR, dále na věci civilního a nesporného soudnictví vedené v rejstřících smírů A, upomínacích žalob B, civilního řízení C, D, E, F, G, H mezi něž patřily obvyklé spory, listinné, směnečné a šekové spory, zbavení svéprávnosti, ediktální řízení, vězení a prozatímní opatření a návrhy mimo zahájení řízení. Z dalších rejstříků je možné uvést rejstříky exekucí J, K, L, N, VN, M, zemědělských úvěrů Kb, listin I, či rejstřík dědického práva IV, nebo práva rodinného VII, XI. Nedílnou součástí struktury fondu je rovněž dědický soud s rejstříkem sporných věcí Cs či Ge. Věci trestní byly evidovány v rejstřících trestních řízení Bs, Cs, DLs, Ds, Es, Fs a Gs, Pls. Při zpracování fondů úředních soudů byl uplatněn spisový plán říšského a pruského ministra justice s účinností od 1. 1. 1935. Vlastní inventáře zpracovaných fondů tak obsahují jak výše uvedené registraturní pomůcky, tak spisy členěné na presidiální, civilní a trestní, případně na spisy pracovního soudu. Pro věci trestní byl veden rejstřík trestních řízení pro soukromoprávní žaloby, trestní příkazy, zločiny, přečiny, přestupky, přípravná vyšetřování či jednotlivé soudcovské opatření. Fond Úředního soudu Havlíčkův Brod obsahuje pouze spisy civilního a nesporného soudnictví, mezi nimiž převažuje agenda poručenská a opatrovnická.²⁸

Ve fondech Úřední soud Jičín, Úřední soud Havlíčkův Brod, Úřední soud Pardubice a Úřední soud Hradec Králové se nachází prameny ke studiu zvláštností říšskoněmeckého, případně nacistického hmotného i procesního práva, rasové persekuce, dochované a zpřístupněné trestní spisy zachycující úroveň tehdejšího politického smýšlení i uplatňované morální hodnoty.²⁹

27 V německém právu byl státní zástupce nejen pánem trestního procesu ve větší míře než v našem, ale také státní zastupitelství bylo orgánem příslušným pro výkon trestů (viz § 451 trestního řádu RGB1. I/1924, s. 322).

28 Smutná, Kateřina: Úřední soud Havlíčkův Brod 1939–1941(1944), inventář, SOA v Zámrsku 1971, s. IX.

29 Letocha, Josef – Příkrylová, Jindřiška: Úřední soud Pardubice (1937)1939–1945, inventář, SOA v Zámrsku, 1961, 1975, s. III–IX.

Úřední soudy byly vesměs zpracovány v letech 1961–1976 a v současné době patří mezi badatelsky zřídka využívané.

4. Soudy mimořádné

Mezi mimořádné soudy patří pracovní soudy v sídlech okresních soudů či oddělení pro pracovní spory při soudech okresních, pojišťovací soudy v sídlech sborových soudů, hornické soudy rozhodčí při sborových soudech první stolice, lidové soudy cenové při všech okresních soudech, lichevní soudy jako samostatná oddělení při okresních soudech a mimořádné lidové soudy při krajských, event. okresních soudech. Agenda mimořádných soudů používala své vlastní značky.³⁰

Název soudu	Značka	Agenda
Pracovní soudy	Cpr	Spory
	Vpr	Spisy výpovědní
	Npr	Sběrné spisy
	Opr	Odvolání a rekursy (pro opravné prostředky)
	Npr	Sběrné spisy
Pojišťovací soudy	Cp	Spory
	Np	Sběrné spisy
	Cro	Odvolání
	Rp	Stížnosti
Hornické soudy rozhodčí	Hrs	Odvolání a stížnosti
	Nrs	Sběrné spisy
Lidové soudy cenové	Lc	Spory
	Nl	Sběrné spisy
Lichevní soudy	Lichva	V kombinaci s dalšími písmeny dle agendy: Z, Tv, U, Ns, Nt, Sp, Vr, Tk, Bl, To, Ns, Nt.
	Spo	Odvolání z trestních příkazů
Mimořádné lidové soudy	Ls	Všeobecný rejstřík
	Sp	Rozhodování u okresních soudů
	Spo	Odvolání u krajských soudů

4.1. Mimořádné lidové soudy

Mimořádné lidové soudy, fungující v letech 1945–1948, byly v archivu zpracovány formou katalogů.³¹ Mimořádný lidový soud Chrudim byl katalogem opatřen v roce 2007 a tvoří jej 1049 spisů pod signaturou „Ls“ z let 1945–1948. Katalog obsahuje v chronologickém členění záznam o každém spisu, a to včetně spisů nedo-

30 Podrobněji Státní archiv v Praze, Průvodce, s. 112–117.

31 V současné době nezpracován zůstává pouze Mimořádný lidový soud Jičín o rozsahu 14, 69 bm.

chovaných.³² Obdobná situace je i v případě Mimořádného lidového soudu Hradec Králové, který navíc kromě 993 spisů „Ls“ obsahuje i jeden rejstřík k těmto spisům. Katalog Mimořádného lidového soudu Hradec Králové byl zpracován v letech 2008–2009.³³

Spisy Mimořádného lidového soudu Hradec Králové byly do Státního oblastního archivu v Zámrsku předány v průběhu let 1985–2007 celkem ve čtyřech přírůstcích. Některé spisy³⁴ z fondu však byly přesunuty do fondu Krajského soudu Hradec Králové a vřazeny ke spisům signatury „Tk“.³⁵ Archivní soubor Mimořádného lidového soudu Hradec Králové z let 1945–1948 obsahuje 11, 35 bm archiválií. Jak uvádí autorka katalogu, „Mimořádný lidový soud Hradec Králové projednal v letech 1945–1947 a 1948 trestní záležitosti 1262 osob, vynesl 9 rozsudků smrti, 21 obviněných odsoudil k doživotí a 10 k 25 letům těžkého žaláře, do Německa bylo odsunuto 292 občanů německé národnosti (včetně osob ze smíšených manželství), ve vazbě, případně ve výkonu trestu zemřelo 42 osob, 15 odsouzeným (obviněným) se podařilo uprchnout, zahlazeno bylo 14 trestů a ve výkonu trestu spáchal sebevraždu jeden odsouzený“.³⁶ Další podrobnosti k uvedenému fondu je možné dohledat přímo v archivní pomůcce,³⁷ nebo ve zmíněném článku.³⁸

4.2. Pojišťovací soudy

Pojišťovací soudy fungovaly v rozmezí let 1929 až 1949, poté jejich agendu převzaly příslušné okresní soudy. Pro činnost pojišťovacích soudů, které rozhodovaly jako soudy mimořádné, bylo zavedeno těchto několik rejstříků:

Cr	Rejstřík sporů rozhodčích soudů nemocenských pojišťoven
Cp	Rejstřík sporů pojišťovacího soudu
Cpa	Spory o léčebné
Cro, Cpo	Odvolání proti nálezům rozhodčích soudů nemocenských pojišťoven. Cro byl veden u soudů pojišťovacích, Cpo u vrchního pojišťovacího soudu.
Rp, Rvp	Stížnosti pojišťovacího soudu, stížnosti vrchního pojišťovacího soudu byly označeny Rvp.
Np, Nvp, Nr	Všeobecný rejstřík pojišťovacího soudu. Některé vrchní pojišťovací soudy používaly sign. Nvp, rozhodčí soud Nr.

32 Pokud se spis nedochoval, bylo pomocí záznamů v rejstřících Veřejného žalobce MLS z archivního fondu Státní zastupitelství Chrudim zjištěno, jak bylo se spisem naloženo.

33 Dubová, Zuzana: Mimořádný lidový soud Chrudim, katalog, SOA v Zámrsku, 2007, s. VI–VII; táž: Mimořádný lidový soud Hradec Králové 1945–1948, katalog, SOA v Zámrsku 2009, s. VI–VII.

34 Spisy se signaturou „Hp“ (trestní spisy projednávané před řádným soudem s hlavním přelíčením)

35 Dubová, Zuzana: Mimořádný lidový soud Hradec Králové. Sborník prací východočeských archivů 14, 2010, s. 219.

36 Tamtéž.

37 Dubová, Zuzana: Mimořádný lidový soud Hradec Králové, katalog, SOA v Zámrsku 2009.

38 Dubová, Zuzana: Mimořádný lidový soud Hradec Králové. Sborník prací východočeských archivů 14, 2010, s. 209–220.

V archivu v Zámrsku se nacházejí pojišťovací soudy Hradce Králové, Chrudim a Jičín. Z dochovaných písemností nebylo během zpracování nic skartováno. Zpracovaný spisový materiál v zásadě odráží sociální poměry dělnictva v období první republiky a za Protektorátu. Tyto soudy vesměs rozhodovaly o žalobách proti výměrům pojišťovny zamítajícím nároky z pojištění starobního a invalidního, o žalobách na náhradu nákladů vynaložených na pojištěnce třetími osobami vůči nositeli pojištění, o sporech mezi zaměstnavateli, o sporech o dávky z připojištění apod.³⁹

V SOA v Zámrsku byly fondy zpracované v letech 2001 a 2002 formou inventářů.⁴⁰

4.3. Lichevní soudy

V SOA v Zámrsku jsou uloženy dva zpracované lichevní soudy: Lichevní soud Jičín a Lichevní soud Hradec Králové, oba v časovém rozmezí 1920 až 1924.

Lichevní soudy projednávaly zejména případy zatajování zásob, úmyslného porušování dodávkových povinností, překračování nejvyšších stanovených cen, předražování, nebo též případy nesprávně uvedených údajů v obchodních papírech a případy nabízení zboží za zavádějících či ne zcela zřejmých podmínek.

Spisy lichevních soudů byly vesměs vytříděny do samostatných fondů během pořádání příslušných krajských soudů. Samostatně presidiální deníky lichevní soudy vést neměly, ty byly zapisovány do presidiálních deníků řádných soudů, u nichž působily. To znamená, že správní záležitosti obou soudů byly podle § 15 vládního nařízení č. 597/1919 Sb. evidovány v presidiálních denících příslušných krajských soudů a v souladu s tímto nařízením uloženy mezi sběrnými spisy pod signaturami Pres 7, Přes 17 či Pres 23 (to v případě Lichevního soudu Hradec Králové). Nicméně k registraci vlastních spisů sloužily samostatně vedené registraturní rejstříky.⁴¹ Od trestních spisů krajského soudu je lze odlišit výrazným označením nápisem „Lichva“ a spisovou značkou Vr (Tk).

Oba fondy byly zpracovány v roce 2014 a jsou zpřístupněné.

4.4. Soudy mládeže

Soudy mládeže byly ve Státním oblastním archivu v Zámrsku zpracovány v roce 1998. Specifické signatury Ml I, Ml II, Mlo, Mld a Mln počínají dnem 1. 10. 1931 a byly vedeny až do svého zrušení v roce 1949. Soudy mládeže, které byly považovány za nejpokrokovější v tehdejší odborném světě, zanikly v souvislosti s reorganizací československého soudnictví k 1. 2. 1949. Písemnosti byly předány zčásti

39 Dubová, Zuzana: Pojišťovací soud Chrudim 1929–1949(1950), inventář, archivní pomůcka č. 8540, SOA v Zámrsku, Zámrsk 2002, s. IV–V.

40 Bretová, Kateřina – Dubová, Zuzana: Archivní pomůcky č. 8540, 8541, 8542, SOA v Zámrsku.

41 Podrobněji Skopalová, Marie: Lichevní soud Jičín 1920–1924, SOA v Zámrsku, inventář archivní pomůcka 8907. Zámrsk 2014, s. 4–7. a Kuba, Jiří – Skopalová, Marie: Lichevní soud Hradec Králové 1920–1924, inventář, Archivní pomůcka č. 8931, SOA v Zámrsku, 2014, s. 5–7.

příslušným krajským soudem, zčásti příslušným soudem okresním, další pak byly vytříděny při pořádání fondu krajských soudů.

Obsahem těchto spisů jsou např. případy týkající se ilegálních přechodů přes hranice v roce 1948, účasti na nedovolených táborech lidu, rozšiřování letáků, protistátní činnosti, propagace a podpory nacistického hnutí, urážky prezidenta, krádeže, krádeže majetku po odsunutých Němcích, porušení práva myslivosti, jako jsou např. pytláčení, urážky na cti, vyhrožování, padělání dokladů, rouhání se proti bohu, zneužití mladistvých, smilstvo, žhářství apod.⁴² V archivním fondu Soud mládeže Jičín pak můžeme nalézt spisy týkající se národnostních nepokojů, předvolební agitace pro komunistickou stranu apod. Poměrně zachovalý a velmi rozmanitý obsah fondů je významným svědectvím doby a ilustruje zevrubně činnost soudů mládeže.⁴³

Soudy mládeže působily ve východních Čechách v Jičíně, Chrudimi a Hradci Králové.

4.5. Pracovní soudy (odvolací)

Jak napovídá název těchto archivních souborů, vztahují se dochované archiválie výhradně k projednávání konkrétních případů odvolání a stížností ve sporech z pracovního, služebního nebo učebního poměru, dochovaný materiál je však velmi mezerovitý a zdaleka nepokrývá celé časové období své existence. Ve Státním oblastním archivu v Zámrsku jsou zpracovány fondy Pracovního soudu (odvolacího) Hradec Králové, Chrudim a Jičín. Základní registraturní pomůckou byly Rejstříky odvolání a stížností sign. Opr. příp. index či všeobecné (sběrné) rejstříky sign. Npr. Presidiální agenda byla vesměs součástí presidiálních spisů příslušného krajského soudu, coby soudu řádného, a proto se nestala součástí uvedených fondů. Pracovní soud (odvolací) Chrudim obsahuje archiválie v časovém rozmezí 1932–1949 (od 1. 2. 1949 již o pracovních sporech v první instanci rozhodovaly řádné okresní soudy). Shodný rozsah vykazuje i soud Hradce Králové s přesahem ro roku 1950 a Pracovní soud (odvolací) Jičín je dochován v rozmezí let 1933–1949.

Uvedené archivní soubory byly zpracovány v roce 2015 a jsou zpřístupněny badatelské veřejnosti.⁴⁴

4.6. Důchodkové soudy

Oba níže představené archivní soubory jsou zcela torzovité, nicméně jsou zájímavým pramenem pro charakter přestupků a popis znění vlastních rozsudků.

42 Ve fondu Soudu mládeže Hradec Králové lze upozornit např. na případ vydírání továrníka Antonína Petrofa z roku 1936 (AF Soud mládeže Hradec Králové, inv.č. 39).

43 Čáslavková, Ilona – Kuba, Jiří: Soud mládeže Chrudim 1931–1948, Soud mládeže Hradec Králové 1931–1949(1950), Soud mládeže Jičín 1931–1949, inventáře, SOA v Zámrsku, Zámrsk 1998, Archivní pomůcky č. 3172, 3173 a 3174, s. 3–4.

44 Kuba, Jiří – Skopalová, Marie: SOA v Zámrsku, Archivní pomůcky č. 8932, 8933, 8934.

Z písemností Okresního soudu důchodkového Chrudim se dochovala pouze jedna úřední kniha a tři registraturní pomůcky. Spisy se, bohužel, nedochovaly. Úřední knihou je seznam důchodkových rozsudků z let 1938–1948, registraturními pomůckami pak podací trestní protokol z let 1935–1948, index k podacímu trestnímu protokolu z let 1935–1948 a jednacím trestní protokol z let 1935–1950.⁴⁵

Archivní fond Krajský důchodkový soud Pardubice je sice stejného rozsahu jako fond předešlý (0,11 bm), nicméně obsahuje kromě dvou úředních knih a jedné registraturní pomůcky také několik spisů vyřizovaných v první či druhé instanci z let 1949–1950. Mezi řešené případy patřily většinou daňové přestupky, trestní případy zatajení všeobecné daně ze zásob nebo trestní případy devisové. Všechny případy, k nimž jsou ve fondu dochovány spisy, projednal Krajský důchodkový soud Pardubice dne 27. července 1950 na zasedání senátu.⁴⁶

Archivní fondy jsou zpracované a opatřené archivními pomůckami.⁴⁷

4.7. Hornický rozhodčí soud Hradec Králové

Ve skupině soudů má specifické postavení. Zpracován byl teprve v nedávné době, v roce 2015 a dochoval se rovněž jen v nepatrném rozsahu 0,10 bm. Tvoří jej dvě registraturní pomůcky (Rejstřík odvolání a stížností Hrs a Rejstřík všeobecný (sběrný) Nrs, oba z let 1921–1938) a několik málo spisů, z nichž převážnou část tvoří žaloby horníků vztahující se k platovým záležitostem nebo propuštění z pracovního poměru.⁴⁸

Archivní fond je opatřen pomůckou a je přístupný.

4.8. Rozhodčí soud bratrských pokladen Trutnov

Skupinu soudních fondů uzavírá Rozhodčí soud bratrských pokladen Trutnov z let 1925–1938. Jeho součástí jsou dva podací protokoly z let 1925–1938 určené k evidenci došlých stížností (žalob) a věcí všeobecných, dále pak seznam odeslaných spisů z let 1927–1937. Spisy se zachovaly pouze dva, a to z roku 1927 (sign. Brs) a 1930 (sign. Nbrs). Vzhledem k nepatrnému počtu dochovaných spisů lze na celkové množství i povahu sporů projednávaných Rozhodčím soudem bratrských pokladen v Trutnově usuzovat pouze ze studia záznamů v rejstříku stížností.⁴⁹

Fond byl zpracován a zpřístupněn v roce 2015.

45 Skopalová, Marie: Okresní soud důchodkový Chrudim 1935–1949(1950), inventář, SOA v Zámrsku, 2014, s. 6.

46 Kuba, Jiří – Skopalová, Marie: Krajský soud důchodkový Pardubice 1949–1950, inventář, SOA v Zámrsku, 2014, s. 5.

47 Kuba, Jiří – Skopalová, Marie: SOA v Zámrsku, Archivní pomůcky č. 8937, 8941.

48 Kuba, Jiří – Skopalová, Marie: Hornický rozhodčí soud Hradec Králové (1921)1944–1946, inventář, SOA v Zámrsku, Archivní pomůcka č. 8935, Zámrsk 2015, s. 5.

49 Kuba, Jiří – Skopalová, Marie: Rozhodčí soud bratrských pokladen Trutnov 1925–1938, inventář, SOA v Zámrsku, archivní pomůcka č. 3800, Zámrsk 2015, s. 5–6.

5. Fondy státních zastupitelství

Ve Státním oblastním archivu v Zámrsku je uloženo celkem 5 archivních souborů státních zastupitelství z let 1850–1949 (1951) o celkovém rozsahu 171,43 běžných metrů, z nichž většina je zpracovaných, a to 129,77 bm formou inventáře, rejstříku nebo katalogu, zbývajících 10,26 bm na své zpracování teprve čeká.⁵⁰ Jmenovitě se jedná o Státní zastupitelství Hradec Králové, Státní zastupitelství Chrudim, Státní zastupitelství Jičín, Státní zastupitelství říšské Trutnov a Úřední zastupitelství říšské Trutnov.

5.1. Státní zastupitelství Hradec Králové

Archivní fond Státního zastupitelství Hradec Králové byl zpracován v roce 1961 a je opatřen archivní pomůckou.⁵¹ Agenda fondu se člení do 4 hlavních skupin označených následujícími značkami: A zákony a normálie, B věci služební, C věci trestní, D právní věci občanské a jinam nezařazené, od roku 1854 pak do 5 skupin: I. zákony a nařízení, II věci služební, III věci trestní, IV periodické výkazy a přehledy a V vězeňské záležitosti.⁵²

Písemnosti Státního zastupitelství Hradec Králové archiv převzal v roce 1950, následně pak v roce 1960 a nakonec v roce 1961 na základě prohlídky spisovny Krajského soudu v Hradci Králové. Bohužel se dochovalo pouze torzo veškeré agendy Státního zastupitelství v Hradci Králové, a sice 15 pomocných knih a 56 kantonů spisů (pravděpodobně v důsledku povolené likvidace spisů v souladu se skartačním řádem z roku 1876).⁵³

Navzdory značným ztrátám viz výše, fond obsahuje množství dokumentů k dějinám dělnického hnutí a vlivu ruských revolucí ve 20. století, k dějinám národním, politickým i kulturním. Ve fondu se rovněž vyskytují zabavené letáky i periodika s textem před konfiskací. Vzhledem k tomu, že se jedná především o spisy, jež byly podkladem pro žaloby u příslušného krajského soudu, uvedený fond je spíše jeho významným doplňkem.⁵⁴

5.2. Státní zastupitelství Chrudim

Archivní fond Státního zastupitelství Chrudim byl převzat v roce 1949 od Státního ústředního archivu v Praze tehdejší Státním archivem v Novém Studenci, část spisů byla vytržena z Krajského soudu v Chrudimi a část předala Okresní prokuratura v Chrudimi v roce 1961. V konečné úpravě fond obsahuje 55,30 bm zpracovaných archiválií z let 1883–1949 (1950), 4,09 bm archiválií je zatím nezpracováno.

Z období před první světovou válkou se dochovalo pouhé torzo původní registratury, a to z důvodu povolených skartací v souladu se skartačním řádem z roku

50 Dle evidence NAD SOA v Zámrsku ze dne 14. 1. 2016.

51 Letocha, Josef – Zahrádka, František: Státní zastupitelství Hradec Králové, inventář, SOA v Zámrsku 1961.

52 Tamtéž, s. V.

53 Tamtéž, s. VII.

54 Tamtéž.

1876.⁵⁵ Přes výše uvedené fond obsahuje cenné informace k regionálním i národním dějinám, dále pak evidenční lístky periodických tiskovin.⁵⁶

K uvedenému archivnímu souboru byl vypracován též věcný rejstřík.

5.3. Státní zastupitelství Jičín

Obdobně jako v případě předešlých zastupitelství, byly písemnosti do tehdejšího státního archivu v Zámrsku převzaty z okresní prokuratury, případně byly vyříděny z fondu Krajský soud Jičín. Vlastní agenda o rozsahu 47, 28 bm se člení na pomocné knihy, spisy a písemnosti veřejného žalobce u Mimořádného lidového soudu v Jičíně a zachycuje fungování původce v letech 1865–1949 (1951). Inventář byl zpracován v roce 1961, doplněn pak v roce 1971.⁵⁷

5.4. Úřední zastupitelství říšské Trutnov

Pro písemnosti dochované v uvedeném zastupitelství byl uplatněn následující spisový plán:

Pro rejstříky se jedná o AR Všeobecný rejstřík a PLs Rejstřík trestních věcí. V případě spisů byly rozlišovány dvě základní skupiny presidiálních spisů, a sice Záležitosti justiční správy všeobecného významu a Záležitosti justiční správy, kterým nepřísluší všeobecný nebo zásadní význam a mají se zařadit do sběrného spisu s tím, že generální spisy všeobecného významu se členily na hlavní spisy a jednotliviny.⁵⁸ Vlastní inventář fondu zpracovaný v roce 1961 se člení na pomocné knihy, spisy presidiální a spisy trestní.

Dle autora zpracovaného archivního souboru patří jeho obsah mezi méně významné a představuje spíš doplněk k ostatním významnějším fondům justiční správy.⁵⁹ Spisy pod signaturou PLs obsahují převážně jen koncepty obžaloby zaslané úřednímu soudu k projednání obvinění a vynesení rozsudku, oznámení data přelíčení a také hlášení o pravoplatnosti rozsudku. Ostatní písemnosti zůstaly v registratuře úředního soudu, který vydával rozsudek. U úředního zastupitelství jsou také uložena trestní oznámení v případech, kdy trestní oznámení bylo zastaveno úředním zástupcem, případně z jiného důvodu v něm nebylo pokračováno.⁶⁰

55 Bičík, Zdeněk – Kaláb, Vladimír – Příkrylová, Jindřiška: Státní zastupitelství Chrudim 1853–1949 (1950), inventář, SOA v Zámrsku 1979, s. VII.

56 Tyto evidenční lístky sloužily k zaznamenání data, kdy časopis začal vycházet, titul a podtitul, názvy příloh, zaměření, program, periodicitu vydávání, místo, bydliště odpovědného redaktora, vydavatele, nakladatele, tiskaře, data a čísla hlavních trestních protokolů se stručným výsledkem trestního řízení a rubriku o opravách, zničení nákladu, zabavení či zastavení nebo zániku časopisu a další.

57 Kaláb, Vladimír – Letocha, Josef: Státní zastupitelství Jičín 1865–1949 (1951), inventář, SOA v Zámrsku 1961, 1971.

58 Blíže: Letocha, Josef: Úřední zastupitelství říšské Trutnov 1938–1945, inventář, SOA v Zámrsku 1961, s. II–III.

59 Tamtéž, s. III–IV.

60 Tamtéž, s. IV.

K výše uvedenému archivnímu fondu byly v roce 1965 zpracovány výběrové rejstříky a to rejstřík věcný, místní a osobní.⁶¹ Navzdory nevelkému rozsahu fondu je možné v něm nalézt doklady o útisku českého obyvatelstva v odtrženém pohraničí, o kontrolách, které byly prováděny vůči nepohodlným osobám, o způsobu vyjadřování nesouhlasu s daným stavem německými antifasisty, neboť vedle komunistů a sociálních demokratů i němečtí katolíci vyjadřovali prostřednictvím řetězových dopisů odpor vůči nacismu. „V menší míře se v tomto rejstříku vyskytuje i materiál svědčící o pletichách henleinovců proti republice, dosvědčující bezmeznou drzost a neomalenost s jakou vystupovali, a to již několik měsíců i let před Mnichovem proti našim finančníkům Němci posedlí nacistickým běsněním.“⁶²

5.5. Státní zastupitelství říšské Trutnov

Státní zastupitelství v Trutnově je vedle Zemského soudu v Trutnově nejvýznamnějším archivním fondem okupační justiční správy uloženým ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Poměrně kompletně dochované spisy podávají zevrubnou informaci o organizaci soudnictví na okupované části východních Čech a jsou dokladem nacisticko-rasistického pojetí trestního práva a jeho výkonu. Na mnoha příkladech by bylo možné dokladovat projevy rasové persekuce.⁶³

Významný rozdíl mezi strukturou českých a německých státních zastupitelstev je v tom, že jejich součástí byly trestní spisy, které se pak staly přirozenou součástí archivních fondů. Struktura představovaného fondu je následující:

Knihy úřední, Knihy pomocné, Spisy justiční správy (presidiální), Spisy správy věznic, Spisy civilní agendy, Spisy trestní agendy.⁶⁴ Archivní fond byl zpracován bezprostředně po svém převzetí do archivu v Zámrsku v roce 1960, kam byl převezen společně s materiálem dalších orgánů okupační justiční správy. Následně byl k fondu vypracován výběrový katalog spisů z let 1938–1945.⁶⁵ Katalog je zaměřen především na zdokumentování odbojové činnosti českého obyvatelstva v pohraničí, ať již se jednalo o členy komunistické strany nebo dalších socialistických stran, Sokoly, legionáře, příslušníky různých obranných jednot či hraničářských spolků. Zaznamenány jsou i různé formy odporu některých Němců, kteří byli orientováni jiným směrem – komunisté, sociální demokraté, křesťanské sociály a pravděpodobně i některé tzv. německé agrárníky.⁶⁶ Součástí katalogu nejsou veškeré případy lehčí i těžší krádeže, podvody, zpronevěry, falšování listin, zakládání požárů, homosexualita apod. Pominuty byly rovněž, až na výjimky, přečiny proti tzv. řízenému hospodářství. Ve většině případů šlo totiž o vlast-

61 Zahrádka, František: Úřední zastupitelství říšské Trutnov 1938–1945, výběrové rejstříky, SOA v Zámrsku 1965.

62 Tamtéž, s. IV.

63 Letocha, Josef: Státní zastupitelství říšské Trutnov 1935–1945 (1950), inventář, SOA v Zámrsku 1961, s. VI.

64 Tamtéž.

65 Zahrádka, František: výběrový katalog spisů 1938–1945, SOA v Zámrsku 1965.

66 Tamtéž, s. VI.

ní obohacování, nikoliv o odboj proti nacismu. Přesto většina těchto provinilců byla zaměřena tak, že o jejich spolehlivosti vůči nacistickému režimu nemohlo být vůbec pochyb.⁶⁷ Autor katalogu však poněkud střízlivěji hodnotí případy styku s válečnými zajatci, které mohly být způsobeny jak nedostatkem mladých mužů v pohraničí v období války, tak v této době celkem obvyklým zájmem žen o cizince.⁶⁸

6. Prokuratury

Ve Státním oblastním archivu v Zámrsku je uloženo a zpracováno celkem 7 archivních souborů prokuratur. Patří mezi ně krajské prokuratury, dopravní prokuratury a prokuratury finanční.

6.1. Krajské prokuratury

V archivu se nacházejí dva archivní soubory krajských prokuratur, a sice Krajská prokuratura Hradec Králové a Krajská prokuratura Pardubice.

6.1.1. Krajská prokuratura Hradec Králové

Archivní soubor Krajské prokuratury Hradec Králové má dvě části – jednu zpracovanou a opatřenou archivní pomůckou – inventářem⁶⁹ a druhou „živou“, zatím omezenou rokem 2004. Soustředím se na informace k části zpracované, tedy na období 1949–1992.

Fond obsahuje celkem 268 knih (rejstříků), 1 kartotéku a 2061 kartonů spisů s tím, že spisy jsou členěny následujícím způsobem:

Spisy tajné	Spisy tajné správní povahy
	Spisy mobilizačního charakteru
	Tajné spisy trestní
	Tajné spisy všeobecného dozoru
	Tajné spisy občansko-soudního dozoru
	Tajné spisy všeobecné
Spisy obyčejné a důvěrné	Obyčejné a důvěrné spisy správní povahy
	Spisy hospodářsko-správní
	Spisy kádrové
	Spisy sign. Se

67 Většinou šlo o dlouholeté členy SdP a později NSDAP, příslušníky německých krajně nacionalistických spolků apod. Podrobněji: Zahrádka, František: Státní zastupitelství říšské Trutnov, výběrový katalog spisů 1938–1945, SOA v Zámrsku 1965, s. VI.

68 Zahrádka, František: Státní zastupitelství říšské Trutnov, výběrový katalog spisů 1938–1945, SOA v Zámrsku 1965, s. VII.

69 Nešpor, Stanislav – Skopalová, Marie: Krajská prokuratura Hradec Králové 1949–1992, inventář I. a II. díl, SOA v Zámrsku 2004.

	Spisy trestní
	Spisy všeobecného dozoru
	Spisy občansko-soudního dozoru
	Spisy všeobecné
	Spisy knihy stížností

„Archivní fond Krajská prokuratura Hradec Králové je cenným zdrojem poznání justiční praxe druhé poloviny 20. století. Je v něm uspořádán a inventarizován veškerý materiál předaný krajskou prokuraturou (Krajským státním zastupitelstvím) v Hradci Králové Státnímu oblastnímu archivu v Zámrsku do konce roku 2004 s vědomím, že se jedná doposud o tzv. živý fond, který není zcela uzavřen.“⁷⁰

Fond tvoří převážně spisy vyšetřovací, odvolací a dozorové, členěné podle svého charakteru na trestní, všeobecného dozoru, občansko-soudního dozoru a všeobecné. Mezi nejvyhledávanější patří spisy prvoinstančního charakteru sign. KPB, SKPt a 1 Kv podchycující případy osob stíhaných pro protistátní trestní činy. Zvláštní pozornost si dle autorky úvodu k inventáři zaslouží spisy správní obsahující pravidelná souhrnná hlášení týkající se dohledu prokurátorů na výkon trestu odnětí svobody, jako jsou prohlídky věznic, nápravných zařízení a ústavů, výkazy o stavu trestního řízení ve věcech vazebních apod., dále o stavu trestního stíhání duchovních, situace v zemědělství (např. zakládání JZD, vysídlování neplničů, zprávy o situaci na státních statcích a v JZD, průběhu žní a další). Pravidelnou a nedílnou součástí správních spisů jsou zprávy o kriminalitě a činnosti prokuratur, věci týkající se organizace a řízení práce, včetně výjezdů prokurátorů do zahraničí. Samostatnou skupinu tvoří skupina kádrových spisů se signaturou Ká.⁷¹

Fond o rozsahu 252 bm je po zpracování a vyhotovení archivní pomůcky k dispozici badatelské veřejnosti.

6.1.2. Krajská prokuratura Pardubice

Krajská prokuratura Pardubice fungovala v rozmezí let 1949–1960 a prošla několika vývojovými etapami, které významně ovlivnily strukturu archivního souboru. Pomůcka k fondu o rozsahu 31, 62 bm byla vyhotovena v roce 2002.

Jako první období jsou zpracována léta 1949–1950, následuje období let 1951–1952, 1953–1955, samostatným je rok 1956 a poslední období představují roky 1957–1960. Po zániku Krajské prokuratury v Pardubicích počátkem roku 1960 přešla veškerá její agenda na Krajskou prokuraturu v Hradci Králové, odtud pak postupně od roku 1970 přecházely písemnosti do Státního oblastního archivu v Zámrsku. Poslední přejímka se uskutečnila v roce 2000. Poté mohlo být přistoupeno k inventarizaci fondu. S ohledem na absenci metodického návodu pro pořádání

⁷⁰ Tamtéž, s. CIV.

⁷¹ Tamtéž.

fondů prokuratur a snahu zpřístupnit archiválie badatelské veřejnosti, byl zvolen atypický způsob inventarizace správních tajných spisů, a to tematicky, v rámci jednotlivých tematických skupin pak bylo uplatněno hledisko chronologické. Inventární jednotku tvoří písemnosti jednoho roku.⁷²

Správní spisy jsou ve fondu rozděleny do dvou samostatných celků: tajné a přísně tajné, obvyčejné, důvěrné a přísně důvěrné. V každé skupině je pak celkem 19 (XIX) podskupin.⁷³ Autorka inventáře velice podrobně předkládá přehled tematického členění spisů ostatních rejstříků, a to následujícím způsobem:

1. Spisy rejstříků dozoru v trestním řízení: KPB, SKPt, 1 Kv, KPt ZO, 1 KPt, 1 KPt 0, Pt, KPv, 2 Kv, St, KPt, KPs.
2. Spisy všeobecných rejstříků (trestní věci jinam nezařazené): SK Pnt, 1 Pnt ZO, 1 Pnt, 1 Kn, 1 Kn 00.
3. Spisy rejstříků všeobecného dozoru: Pnd, PdZO, Pd, 1 Kd, Pna, Pnd, Pd, Kd.
4. Spisy rejstříků občansko-soudního dozoru: Pno, Pnc, Kc.
5. Spisy sign. „Sk“ a „Se“.

Inventář archivního souboru Krajská prokuratura Pardubice se člení na: úřední knihy správní (s poznámkou, že se nedochovaly) a evidenční, dále pak na spisový materiál, mezi nějž patří registraturní pomůcky (protokoly, zápisníky, deníky, ostatní rejstříky, kartotéka) a spisy (správní tajné, přísně tajné, spisy správní obvyčejné, důvěrné, přísně důvěrné, spisy ostatních rejstříků) a na závěr účetní knihy.⁷⁴

Archivní fond Krajské prokuratury Pardubice je cenným zdrojem poznání justiční praxe padesátých let 20. století. Tajné a obvyčejné správní spisy obsahují jednak písemnosti týkající se chodu prokuratury jakožto úřadu a jednak písemnosti vyplývající z vlastní pracovní náplně prokuratury.⁷⁵ Z nepřehledného množství druhů spisů lze jen stěží vybrat ty nejdůležitější. Proto jen namátkou některé z nich: písemnosti vztahující se k zemědělské, zásobovací a obchodní politice státu (stíhání kulaků a neplničů zemědělských dodávek, návrhy na vysídlení, jmenné seznamy kulaků a další), spisy k vyšetřování trestné činnosti narušující průmysl a stavebnictví, stíhání duchovních, potlačování protistátních trestních činů apod. Zastoupeny jsou rovněž materiály věnované nápravným zařízením a věznicím Pardubického kraje, denní hlášení krajského velitelství národní bezpečnosti, o trestné činnosti v souvislosti s měnovou reformou roku 1953.⁷⁶ Z občanskoprávních spisů lze namátkou zmínit alespoň spisy rozvodového řízení, řízení o zjištění otcovství, spory

72 Skopalová, Marie: Krajská prokuratura Pardubice (1948) 1949–1960, inventář, SOA v Zámrsku 2002, s. XL.

73 Velice podrobně přehled tematického členění spisů zpracovala Skopalová, Marie: Krajská prokuratura Pardubice (1948) 1949–1960, inventář, SOA v Zámrsku 2002, s. XL–XLV.

74 Tamtéž.

75 Tamtéž, s. XLIX.

76 Tamtéž, L.

o majetek a další. Každopádně fond krajské prokuratury nabízí mnohostranný materiál ke studiu, a to přesto, že k některým rejstříkům se spisy vůbec nedochovaly.⁷⁷

6.2. Dopravní prokuratury

Dopravní prokuratury vznikly jako samostatné instituce k 1. lednu 1957 na základě zákona č. 65/1956 Sb., o prokuratuře s tím, že byly podřízeny oblastním dopravním prokuraturám a spolu s nimi prokuratuře generální.⁷⁸ V souvislosti s novou územní organizací státu na základě zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, dopravní prokuratury k 31. březnu 1961 zanikly. Od následujícího měsíce se pak staly součástí okresních prokuratur podle svého sídla. Agendu obvodních dopravních prokuratur převzala dopravní oddělení příslušných krajských prokuratur.

6.2.1. Obvodní dopravní prokuratura Pardubice

Archivní fond Obvodní dopravní prokuratury Pardubice tvoří 20 knih a 21 kartonů spisů. Fond v časovém rozsahu (1956) 1957–1960 (1963) byl „nově“ zpracován v roce 2005 a byl opatřen archivní pomůckou členěnou na úřední a spisový materiál, mezi který patří vedle registraturních pomůcek spisy správní a spisy ostatní. Přitom spisy správní jsou ve své podstatě spisy správními tajnými a spisy ostatní se člení na spisy dozoru nad vyšetřováním, spisy všeobecné a spisy všeobecného dozoru.

Spisy dozoru nad vyšetřováním DPv obsahují veškeré trestní věci, u nichž bylo důvodné podezření z trestného činu nebo přestupku a jejichž stíhání příslušelo prokurátorovi a to včetně věcí příkázaných, postoupených nebo vyloučených prokurátorem či soudem (např. případy úrazů či usmrcení na železnici s podezřením cizího zavinění, případy požárů, krádeží ve vlaku, rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví aj.).⁷⁹ Všeobecné (sběrné) spisy DPn se týkají trestních věcí, ve kterých nebylo možné zahájit vyšetřování, protože bylo buď podmíněno souhlasem nadřízené prokuratury, nebo se týkalo osoby, na kterou se vztahovala diplomatická imunita. Lze tu také nalézt případy úrazů či usmrcení na železnici bez cizího zavinění či záznamy o měsíčních prověrkách případů vyšetřovaných železničním oddělením Veřejné bezpečnosti či rozborů nehodovosti v železniční dopravě.⁸⁰ Co se týká písemností všeobecného dozoru DPd, ty obsahují stížnosti, oznámení a podněty pracujících, žádosti o náhradu škody, o závadách či požárech na železnici. Nakonec je třeba zmínit tajné

77 Jak uvádí autorka inventáře „Jejich absencí se vyznačuje tajný rejstřík dozoru v trestním řízení SKP 1953–1957, všeobecný rejstřík N 1948–1950“ a další. „Neobvyklá není ani situace, kdy spisy určitých signatur naopak postrádají své rejstříky, např. spisy sign. SKPt 1953–1956, Pt 1954–1955“ a další. Viz poznámku 70, s. XLVII.

78 Skopalová, Marie: Obvodní dopravní prokuratury Hradec Králové a Pardubice 1957–1960. Sborník prací východočeských archivů 14, 2010, s. 221. Tamtéž autorka rovněž vysvětluje komplikovanou situaci při vymezování vztahů podřízenosti a nadřízenosti dopravních prokuratur.

79 Skopalová, Marie: Obvodní dopravní prokuratura Pardubice (1956)1957–1960(1963), inventář, SOA v Zámruku 2005, s. IV.

80 Tamtéž.

správní spisy DSpr obsahující pokyny, směrnice a instrukce nadřízených orgánů, měsíční rozborů stavu bezpečnosti železniční dopravy v oblasti Pražské dráhy a rozborů nehodovosti a kriminality. Archivní fond Obvodní dopravní prokuratury Pardubice je vhodný k bádání o stavu zejména železniční dopravy v Pardubickém kraji a Pražské oblasti v letech 1957–1960.⁸¹

6.2.2. Obvodní dopravní prokuratura Hradec Králové

Shodně jako u předcházejícího fondu, byly písemnosti z činnosti dopravní prokuratury zapisovány do čtyř rejstříků:

DPv	Rejstřík dozoru nad vyšetřováním (evidoval všechny trestní věci až do podání žaloby)
DPn	Všeobecný rejstřík (podchycoval věci nepatřící do jiných rejstříků)
DPd	Rejstřík všeobecného dozoru (kromě věcí všeobecného dozoru evidoval též předběžné prověrky)
DSp	Knihy stížností

Některé z rejstříků se členily dále do oddílů. Samostatný rejstřík (DSpr) používala správní agenda, u které byl stupeň utajení rozlišován pomocí nul před číslem spisu:

„0“	Tajné správní spisy
„00“	Přísně tajné správní spisy
„D“	Důvěrné správní spisy

Archivní soubor Obvodní dopravní prokuratura Hradec Králové obsahuje 22 knih a 18 kartonů spisů z let (1953)1957–1960(1963). Fond je zpracovaný a v roce 2005 opatřený archivní pomůckou. Agenda včetně možnosti využití je u obou zmíněných prokuratur vesměs shodná.⁸²

6.3. Finanční prokuratury

6.3.1. Finanční prokuratura Hradec Králové

Spisy Finanční prokuratury Hradec Králové byly vytríděny z písemností Krajského soudu Hradec Králové a v letech 1997–1998 postupně zpracovány. Fond obsahuje dvě registraturní pomůcky (podací protokol a jmennou kartotéku). Písemnosti jsou rozděleny do dvou manipulačních období – před rokem 1950 a po roce 1950 a dle dochovaného podacího protokolu je fond dochován relativně v úplnosti.⁸³

81 Podrobněji Skopalová, Marie: Obvodní dopravní prokuratura Pardubice (1956) 1957–1960 (1963), inventář 2005, s. I–VI.

82 Skopalová, Marie: Obvodní dopravní prokuratura Hradec Králové (1953) 1957–1960 (1963), inventář, SOA v Zámrsku 2005.

83 Čáslavková, Ilona – Kuba, Jiří: Finanční prokuratura Hradec Králové (1885) 1949–1952 (1956), inventář, SOA v Zámrsku 1998, s. IV–V.

Bez zajímavosti není řazení spisů v obou manipulačních obdobích, a sice abecední řazení věcných spisových znaků staršího období a specifická struktura období mladšího.

Písemnosti před rokem 1950		Písemnosti po roce 1950	
A	Zdravotnictví	S	Věci státu
B	Státní obytné domy	L	Lidová správa
C	Římskokatolická církev	F	Ústavy a fondy
D	Železnice	P	Národní pojištění
E	Sílnice a vodní toky	N	Národní podniky
F	Finanční správa	K	Komunální podniky
Fh	Fond znárodněného hospodářství	D	Lidová družstva
Fn	Fond národní obnovy	R	Různé
Fp	Likvidované banky a peněžní ústavy	X	Věci jinam nezařazené
H	Hornictví	Spr 1a	Organizace úřadu
J	Justice	Spr 1b	Organizace úřadu - plánování
K	Konkursy	Spr 2	Personální záležitosti
Kr	Konkursy různé	Spr 3	Běžný provoz
L	Státní lesy a statky	Spr 4	statistika
M	Místní národní výbory	Spr 5	Zajímavé případy a důležitá sdělení pro provoz
N	Nadace a patronáty	Spr 6	Nutná opatření mimo resort ministerstva spravedlnosti
O	Okresní národní výbory	Spr 7	Oběžníky MS a Generálního prokurátora [*]
P	Pošty	Spr 8	Rozpočty a MTZ
R	Různé	Spr 9	Různé
S	Sociální správa	Spr 10	Nákup časopisů a knih
T	Tisk	Spr 11	Pracovní normy
U	Školství	Spr 12	Reorganizace (zrušení finančních prokuratur)
V	Vojenská správa	Spr 13	Důchodové zabezpečení
Z	Zemský národní výbor	Spr 14	Národní pojištění
		Spr 15	Zpravodajství pro Generální prokuraturu
		Spr 16	Právní praxe
		Spr 17	Služební cesty
		Spr 18	Právní měsíčník finanční prokuratury v Praze

* Tyto se ve fondu nedochovaly.

Uvedený výčet signatur není zdaleka vyčerpávající, neboť zejména ve druhém manipulačním období po roce 1950, byl základní spisový znak ještě doplněn resortními značkami.⁸⁴ Každopádně z množství používaných signatur je patrné, jak rozsáhlá byla činnost finanční prokuratury. Pro badatelské využití jsou velmi vhodné písemnosti týkající se návaznosti na Fond národní obnovy, státního občanství, nadací a církevních záležitostí.⁸⁵

6.3.2. Finanční prokuratura Pardubice

Posledním zpracovaným fondem prokuratur ve Státním oblastním archivu v Zámrsku je Finanční prokuratura Pardubice v časovém rozsahu (1919) 1949–1952 (1961). Fond o rozsahu 4, 86 bm byl do SOA v Zámrsku předán ze spisovny Okresního soudu v Pardubicích, kam byl uložen po předchozím umístění na Správu ministerstva spravedlnosti při KNV Pardubice po zrušení finanční prokuratury.

Fond byl uspořádán v roce 1997 s minimální skartací. Věcná náplň jednotlivých spisových znaků byla shodná s předešlým fondem. Z regionálního hlediska jsou nejzajímavější spisy, které se týkají např. léčebny v Košumberku nebo spis Albert Thun Taxis, velkostatek v Chotěšově z let 1925–1943. Řada zajímavých spisů však teprve na badatelské využití čeká.

7. Další justiční fondy

Tak zvané další justiční fondy jsou zvláštní nejen svou strukturou, obsahem, ale i významem. Budou představeny velice stručně. Jejich přehled není zcela vyčerpávající.

Krajský sbor notářský 1949–1951 (1952)

Archivní fond o rozsahu 0,18 bm zpracovala v roce 2002 Zuzana Dubová formou inventáře (archivní pomůcka č. 8571). Fond obsahuje písemnosti vedení sboru, zápisy z plenárních schůzí, evidenci právní pomoci likvidace notářských kanceláří a další.

Krajské sdružení advokátů Hradec Králové I (1948) 1949–1952

Archivní fond o rozsahu 3, 42 bm zpracovala v roce 2002 Zuzana Dubová, 0,01 bm zůstává zatím nezpracovaných. Archivní pomůcka má číslo 8574 a jsou jí zpřístupněny osobní spisy advokátů, kárná řízení a písemnosti dokumentující výkon právní moci.

Krajská státní arbitráž – Krajský národní výbor Pardubice (1951) 1953–1960

Archivní fond o rozsahu 7, 81 bm byl zpracován formou inventáře v roce 2011 a archivní pomůcka č. 8828 vyhotovil J. Klášterecký. Fond obsahuje předmluvní a majetkové spory mezi podniky, arbitrážní spory, spisy hospodářského soudnictví, záležitosti ekonomické a národní cenové politiky.

⁸⁴ Podrobněji viz Čáslavková, Ilona – Kuba, Jiří: Finanční prokuratura Hradec Králové (1885) 1949–1952 (1956), inventář, SOA v Zámrsku 1998, s. V.

⁸⁵ Tamtéž.

Notářská komora Hradec Králové (1852) 1871–1896

Archivní fond, který zpracovala v roce 2014 a opatřila archivní pomůckou č. 8938 Marie Skopalová, obsahuje převážně seznam testamentů o rozsahu 0,15 bm.

Spolek notářů československých, odbor Hradec Králové 1945–1948

Písemnosti o rozsahu 0,12 bm v roce 2002 zpracovala a opatřila archivní pomůckou č. 8564 Zuzana Dubová. Fond obsahuje zápis z valných hromad a seznamy notářů a kandidátů notářství.

Trestnice Valdice (1740) 1858–1951 (1957)

V současné době je zpracováno a inventářem opáreno 65, 97 bm archiválií, 8,56 bm zůstává zatím nezpracováno. Archivní fond obsahuje jak osobní spisy trestanců, tak osobní spisy dozorců, sbírku fotografií trestanců, knihy návštěv či dokumenty ohledně amnestie. Archivní pomůcka č. 280 pod názvem Ústav nápravných zařízení MV ve Valdicích zpracovali v roce 1962 Zdeněk Bičík a Jaroslav Kmoníček.

Zemská donucovací pracovna Pardubice 1891–1951

Prozatímní inventární seznam č. 192 zpracoval v roce 1961 Josef Letocha a obsahuje 18,43 bm spisů zemského statku. Nezpracováno je doposud 0,19 bm archiválií.

Advokátní poradny Hradec Králové, Jičín a Rychnov nad Kněžnou (1949) 1951–1960 (1965)

Archivní fond o rozsahu 0,35 bm zpracovala v roce 2002 Zuzana Dubová a obsahuje archiválii z let (1949) 1951–1960 (1965). Archivní pomůcka má číslo 8570.

8. Přehled pramenů a literatury k problematice justičních fondů uložených v SOA v Zámrsku**8.1. Archivní pomůcky k inventarizovaným archivním fondům v SOA v Zámrsku****8.2. Odborné články k tématu konkrétních archivních souborů uložených v SOA v Zámrsku**

Ad 8.1.

Přehled vyhotovených archivních pomůcek vybraných justičních fondů ve Státním oblastním archivu v Zámrsku řazený dle autorů

Autoři	Název archivní pomůcky	Číslo archivní pomůcky	Rok vyhotovení
Bičík Zdeněk, Kaláb Vladimír, Přikrylová Jindřiška	Státní zastupitelství Chrudim 1853–1949 (1950)	198	1979
Bretová Kateřina, Dubová Zuzana	Pojišťovací soud Jičín 1929–1949 (1950)	8540	2002
Bretová Kateřina, Dubová Zuzana	Pojišťovací soud Hradec Králové 1929–1949 (1950)	8542	2002

Autoři	Název archivní pomůcky	Číslo archivní pomůcky	Rok vyhotovení
Čáslavková Ilona, Kuba Jiří	Soud mládeže Chrudim 1931–1948	8228	1998
Čáslavková Ilona, Kuba Jiří	Soud mládeže Jičín 1931–1949	8227	1998
Čáslavková Ilona, Kuba Jiří	Soud Mládeže Hradec Králové 1931–1949 (1950)	8214	1998
Čáslavková Ilona, Kuba Jiří	Finanční prokuratura Pardubice (1919) 1949–1952 (1961)	8185	1998
Čáslavková Ilona, Kuba Jiří	Finanční prokuratura Hradec Králové (1885) 1949–1952 (1956)	8198	1998
Dubová Zuzana	Mimořádný lidový soud Hradec Králové 1945–1948	8802	2009
Dubová Zuzana	Mimořádný lidový soud Chrudim 1945–1948	8776	2007
Dubová Zuzana	Pojišťovací soud Chrudim 1929–1949 (1950)	8541	2002
Dubová Zuzana, Kuba Jiří	Krajský soud Chrudim I. 1920–1949 (1951)	8767	2007
Kuba Jiří, Skopalová Marie	Hornický rozhodčí soud Hradec Králové (1921) 1944–1946	8935	2015
Kuba Jiří, Skopalová Marie	Lichevní soud Hradec Králové 1920–1924	8931	2014
Kuba Jiří, Skopalová Marie	Pracovní soud Hradec Králové 1932–1949 (1950)	8932	2015
Kuba Jiří, Skopalová Marie	Pracovní soud Jičín 1933–1949	8934	2015
Kuba Jiří, Skopalová Marie	Pracovní soud Chrudim 1932–1949	8933	2015
Kuba Jiří, Skopalová Marie	Krajský soud důchodkový Pardubice 1949–1950	8937	2014
Kuba Jiří, Skopalová Marie	Rozhodčí soud bratrských pokladen Trutnov 1925–1938	3800	2015
Letocha Josef	Úřední zastupitelství říšské Trutnov 1938–1945	149	1961
Letocha Josef	Státní zastupitelství Trutnov 1935–1945 (1950)	148	1961
Letocha Josef, Kaláb Josef	Státní zastupitelství Jičín 1850–1949 (1951)	191	1961, 1971
Letocha Josef, Přikrylová Jindřiška	Úřední soud Pardubice 1937–1945	129	1961, 1975
Letocha Josef, Přikrylová Jindřiška	Úřední soud Jičín 1939–1945 (1946)	1603	1961, 1976

Autoři	Název archivní pomůcky	Číslo archivní pomůcky	Rok vyhotovení
Letocha Josef, Zahrádka František	Zemský soud říšský Trutnov 1938–1945	150	1961
Letocha Josef, Zahrádka František	Státní zastupitelství Hradec Králové 1851–1949 (1950)	140	1961
Nešpor Stanislav, Skopalová Marie	Krajský soud Hradec Králové 1850–1949 (1967)	8721	2015
Nešpor Stanislav, Skopalová Marie	Krajská prokuratura Hradec Králové 1949–1992, I. a II. díl	8695	2004
Pochobradská Helena	Krajský soud Chrudim (1848) 1850–1949 (1967)	1649	1994
Pochobradská Helena	Krajský soud Pardubice (1873) 1949–1960	640	1993
Přikrylová Jindřiška	Úřední soud Hradec Králové (1920) 1941–1945	137	1975
Skopalová Marie	Krajský soud Jičín (1829) 1850–1949 (1954)	8755	2014
Skopalová Marie	Lichevní soud Jičín 1920–1924	8907	2014
Skopalová Marie	Okresní soud důchodkový Chrudim 1935–1949 (1950)	8941	2014
Skopalová Marie	Obvodní dopravní prokuratura Hradec Králové (1953) 1957–1960	8703	2005
Skopalová Marie	Obvodní dopravní prokuratura Pardubice (1956) 1957–1960 (1963)	8704	2005
Skopalová Marie a kol.	Krajská prokuratura Pardubice (1948) 1949–1960	8575	2002
Smutná Kateřina	Úřední soud Havlíčkův Brod 1939–1941 (1944)	574	1971
Zahrádka František	Zemský soud říšský Trutnov 1938–1945 (rejstříky)	483	1965
Zahrádka František	Úřední zastupitelství říšské Trutnov (výběrové rejstříky) 1938–1945	482	1965
Zahrádka František	Státní zastupitelství Trutnov (výběrový katalog) 1935–1945 (1950)	476	1965

Ad 8.2.

Přehled publikační činnosti archivářů Státního oblastního archivu v Zámrsku k problematice justičních fondů

Dubová Zuzana: Mimořádný lidový soud Hradec Králové. Sborník prací východočeských archivů 14, 2010, s. 209–220.

- Dubová Zuzana: Mimořádný lidový soud Chrudim. Sborník prací východočeských archivů 12, 2008, s. 259–269.
- Skopalová Marie: Krajská prokuratura Hradec Králové 1949–1993. Sborník archivních prací roč. 56, 2006, s. 547–656.
- Skopalová Marie: Krajský soud Hradec Králové 1850–1949. Sborník prací východočeských archivů 13, 2009, s. 267–299.
- Skopalová Marie: Obvodní dopravní prokuratury Hradec Králové a Pardubice 1957–1960. Sborník prací východočeských archivů 14, 2010, s. 221–228.
- Skopalová Marie: Správní spisy krajských prokuratur v Pardubicích a Hradci Králové z let 1949–1960 jako pramen historického bádání. Sborník archivních prací 57, 2007, s. 707–737.

9. Závěr

Na strukturu i význam justičních fondů pro badatelské využití lze pohlížet z několika stran. Pokusím se o toto na příkladu fondů uložených ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.

Většina fondů již byla archivně zpracována a zpřístupněna badatelské veřejnosti, nezpracovány zůstávají archivní soubory otevřené, kde se předpokládají v následujících letech ještě další významné přírůstky nebo fondy, ke kterým byly další přírůstky převzaty až po jejich zpracování. V zásadě byly fondy uspořádány v rozmezí let 1961–2015, přičemž mezi prvními byly z pochopitelných důvodů zpracovány archiválie soudů z období okupace (Úřední soud Pardubice, Územní soud Jičín, Zemský soud říšský Trutnov) a „starých“ státních zastupitelství (Státní zastupitelství Trutnov, Státní zastupitelství Jičín apod.). Zpracování bylo podpořeno jednak snahou o urychlené zpřístupnění klíčových informací z období nesvobody a jednak uzavřením příslušných fondů. Navíc téměř současně byly k inventářům pořizovány rejstříky (jako v případě Zemského soudu říšského Trutnov) nebo katalogy (Státní zastupitelství Trutnov). Jako problematická se v tomto ohledu jeví absence metodiky ke zpracování tohoto typu fondů, takže byl ve většině případů zvolen přístup dodržení struktury fondu vycházející z dochovaných původních instrukcí. Další vlna zpracování nastoupila v 90. letech 20. století, kdy bylo potřeba urychlené zpřístupnit archiválie pro vyřízení restitučních nároků, rehabilitací a z řady dalších důvodů, později např. pro odškodnění obětí tzv. třetího odboje. Zde je na místě vyzdvihnout zejména zpracování Krajských soudů Chrudim a Pardubice v roce 1993, nicméně i v těchto případech se projevil nedostatek potřebné metodiky a tak o několik let později byly z písemností krajských soudů vyčleněny spisy soudů mládeže, lichevních soudů a mimořádných lidových soudů, které po roce 2000 byly opatřeny samostatnými pomůckami, zejména katalogy (např. Mimořádný lidový soud Chrudim v roce 2007 nebo Mimořádný lidový soud Hradec Králové v roce 2009). Zatím poslední etapa ve zpracování justičních fondů byla v SOA v Zámrsku zahájena v uplynulých letech v souvislosti s potřebou dokončení pořádacích prací zahájených v minulosti, avšak narušených dalšími

přírůstky (např. Krajský soud Hradec Králové nebo Krajský soud Jičín) a dále pak v souvislosti s přechodem na nová Základní pravidla, která s ohledem na stávající stav softwarového vybavení archivu neumožňují zpracování rozsáhlejších fondů. Bylo proto zpřístupněno několik spíše drobnějších fondů, jako např. důchodkové soudy, lichevní soudy nebo rozhodčí hornické soudy.

Zajímavý je pohled na strukturu těchto fondů. Zcela typický, výjimečný a nápadný je výskyt signatur u rejstříků a skupin spisů, které tvoří snad nevyčerpatelnou škálu nejrůznějších kombinací písmen, které se měnily a prolínaly nejen v čase, ale i v rámci vlastní struktury fondu. Navíc i u jednotlivých původců docházelo k nejrůznějším vlastním úpravám vůči obecným. V principu je zřetelně oddělena agenda správní od vlastních spisů, stejně jako u nich vedených evidenčních pomůcek.

Co se týká zachovalosti či úplnosti justičních fondů, je situace různá a většinou závislá na fungování původní spisovny, kde byly vyřízené spisy ukládány. Zásadní problémy s neochotou předání písemností do oblastního archivu se až výjimky téměř nevyskytují, koneckonců i samy soudy či dnešní zastupitelství bojují s nedostatkem prostoru ve spisovnách. K čemu však, bohužel, v minulosti docházelo, je fyzické poškození spisů v důsledku jejich dřívějšího nevhodného ukládání ve vlhkých nebo nezabezpečených prostorách. Výjimkou nebyla ani svévolná skartace nebo skartace provedená v souladu se špatným předpisem, jejichž důsledky se projevily až o mnoho let později. Důvody některých skartací zůstávají dodnes neznámé.

O konkrétní možnosti využití obsahu jednotlivých fondů bylo mnoho řečeno výše, při jejich představení. Vcelku vypovídající je název některých fondů jako soud mládeže, lichevní soud, pracovní soud, koneckonců i některé prokuratury, jako např. dopravní či finanční, nenechají nikoho na pochybách, k čemu lze dochované spisy využít. Naproti tomu krajské soudy, státní zastupitelství nebo krajské prokuratury již tak jednoznačné nejsou a dalo by se říci, že možnosti jejich využití jsou téměř nekonečné. Z praxe během pořádní justičních fondů a rozboru badatelského využívání vyplývá skutečnost, že se v nich nachází obrovské množství informací, které nemusí být vždy jen v přímé souvislosti s projednávanými případy, ale mohou posloužit i ke zcela jiným účelům. Jsou známy případy, kdy ve spisech uložených např. pod signaturou Nt, Nc, Ns (jinam neodkázané) se nacházejí důležité informace potřebné k pátrání po skutečnostech ze zcela jiné oblasti. Navíc se obsahově jednotlivé justiční fondy vhodně doplňují, takže pokud se např. nedochovaly potřebné spisy ve fondech soudů, lze informace dohledat ve fondech prokuratur. Justiční fondy lze využít pro kulturní, politické, hospodářské či sociální dějiny jak ve správní, civilní, tak trestní oblasti. Využití justičních soudů je natolik všestranné a nepředvídatelné, že kromě typických plošných akcí k dohledávání podkladů pro tzv. třetí odboj nebo nedávno sledované případy kulaků („K“), lze jen stěží odhadnout, kdy naleznou další uplatnění. Písemnosti justičních fondů jsou nevyčerpatelnou studnicí zdroje informací, a proto je na místě velká obezřetnost a nadhled při výběru archiválií a zdrženlivost při prováděných skartacích.

Výše uvedenému se do určité míry vymykají další justiční fondy, které byly přehledně představeny v úvodu a podrobněji v textu příspěvku (viz kapitolu 7). Tyto fondy víceméně obsahují písemnosti, vztahující se k činnosti ústavů, spolků, komor či poraden a přesto, že neobsahují spisy vlastní soudní agendy, významně se podílejí na dokreslení fungování justiční správy od druhé poloviny 19. století až do poloviny století dvacátého. Jsou opatřeny archivními pomůckami a až na výjimky přístupny badatelské veřejnosti.

Justiční fondy tvoří nepřehlédnutelnou součást struktury archivních fondů oblastních archivů⁸⁶ a právem si zaslouží naši pozornost.

86 Podle posledních údajů evidence PEvA SOA v Zámrsku justiční správa zaujímá 2 213, 06 bm, což činí 8,73% celkové metráže SOA.

Justizbestände im Staatlichen Gebietsarchiv in Zámrsk: Analyse und Nutzungsmöglichkeiten

Die in staatlichen Archiven aufbewahrten Justizbestände bieten unzählige Menge von Themen zum Studium und Archivgüter zur praktischen Nutzung. Am Beispiel eines der staatlichen Gebietsarchive wurde eine Analyse der Bestände durchgeführt, die in der Vergangenheit in diesem Archiv versammelt und in den letzten Jahren erschlossen und zugänglich gemacht wurden. Die Autorin widmet ihre Aufmerksamkeit dem Inhalt, der Bearbeitungsweise und den Nutzungsmöglichkeiten in der Forschung. Sie führte die Analyse der Justizbestände auf Grund ihrer persönlichen Erfahrung mit der Erschließung einiger Bestände durch. Dabei wurden einige Archivhilfsmittel (vor allem Inventare und Kataloge) analysiert und Fachstudien der Archivare aus dem betroffenen Archiv zum gegebenen Thema genutzt. Vorgestellt wurden 27 Archivbestände der Gerichte, 5 der Staatsanwaltschaften, 7 der Prokuraturen und 10 weitere Justizbestände. Die Studie bestätigt abschließend, dass die Nutzungsmöglichkeiten für die Politik-, Verwaltungs-, Kultur- und Wirtschaftsgeschichte sehr reich sind, und nennt gleichzeitig manche Probleme bei der Erschließung der Justizbestände und Gründe ihrer häufigen Unvollständigkeit. Trotzdem stellen die Bestände der Gerichte, Staatsanwaltschaften, Prokuraturen sowie weitere Bestände in dieser thematischen Gruppe eine aufschlussreiche Quelle für die Erkennung der jüngeren Vergangenheit dar.

Analysis of justice administration archives kept in State Regional Archives in Zámrsk and possibilities of their use

Justice administration archives kept in State Archives offer a large variety of topics for study and documents for practical use. Taking one of State Regional Archives as an example, an analysis of such justice administration archives has been carried out that were concentrated in the Archives, processed and made accessible to public in the last years. Attention was paid to their contents, ways of processing and possibilities of use by researchers. The analysis was carried out based on author's own expertise with archives processing, analysis of archival guides (especially archive inventories and catalogues) and with use of specialised studies, relating to the respective topic, written by archivists. Archives of 27 courts of law, five state attorney offices, seven procurator offices and ten other justice offices were presented. The conclusion of the study confirms variability of possible use for political, administrative, cultural and economic history and reveals, at the same time, difficulties in processing justice archives and reasons for their frequent fragmentation. Despite this, the archives of courts of law, state attorneys and procurator offices and other justice administration represent a frequented source to learn about our recent history.